

lint Aranka fordítása híven adja vissza Pierre Benoît könnyed, szelímes stílusát. *Megyeri József.*

Szilády Zoltán: *A mi Erdélyünk.* Történeti és néprajzi vázlatok.

E könyvecske azok közül való, melyek a nemzeti önéretet joggal fűtik s az önbizalmat lelkesen hevítik. E szempontból Szilády kutatásai nemcsak tudományos eredményt adnak: könyve hazafias tett is. A Bethlen-kollégium háromszáz éves alapítási ünnepe alkalmából született meg a könyv. A szerző húsz évig volt tanára e híres intézetnek s amellett, hogy az enyedi kollégium vén falai közt, régi magyar tudósok könyvei mellett időzött, volt ideje rá, hogy az erdélyi tudatlan, ősegyyszerűségű néprétegek világába is bepillantson.

„A városokban a magyar évszázadok óta európai iskolákban tanul és versenyre kél a Nyugat tudományával; a szomszédjában az oláh megszökik a magyar iskolából és tovább süti lepényét a kövön és cipeli hátán az ősi báránybórt.“ Szilády e két elem évszázados ellentétét mutatja be. Felvonulnak előttünk a magyar művelődés első bajnokai, Apáczai Cseri János, Pápai Páriz Ferenc, Tőke István, Benkő Ferenc stb., stb. s hogy csak a legkiválóbbakat említsük meg: a Bolyaiak, Körösi Csoma Sándor, Zeyk Miklós. Szerzőnk e tudósok életrajza és működésük jellemzése mellett eleven korrajzot ad, melynek keretében még ragyogóbban tűnnek elénk régi művelődésünk apostolai. A könyv e része Erdély képeinek *egyik* fele, mely arra a kérdésre felel: mire képes a magyar? A másik rész azt mutatja be, mit tud az oláh. S bármily vonzó és lelkesítő olvasmány is az első rész, már csak azért is, mert tudásunktól távolabb áll: még nagyobb érdeklődéssel lapozzuk Szilády könyvecskéjének második részét. A szerző itt eredeti kutatások és megfigyelések alapján beszél s előadása oly friss, mintha csak a most érkezett szemtanu elbeszélését hallanók. Bemutatja a havasi pásztor házatáját, ahol „fából van a pohár, a tál, de még az ajtó kilincse, vagy retesze is“, az Arany-vidéki otthont, ahol néhány év előtt még faekével szántott az oláh; ahol szánkója merőben fából készül, egyetlen vasszeg sincsen benne. Részben ké-

pekben mutatja be az oláhok népviseletét, építkezését, ősi tűzhelyét, majd foglalkozásukról, szokásaikról, babonáikról szól. Végül a nyelvtudományt is segítségül hívja, hogy a nép kultúrfokát megállapítsa s arra a meggyőző eredményre jut, hogy az oláhság ma is ragaszkodik kőkorszaki szokásaihoz, eszközeihez és „ha talán meg is tette az első lépést a fémek megmivélése felé, ezt nem a maga jóvoltából tette.“ „*Faeszközök, kötűzhelyek, ősi, félmeztelen viselet maradványai, vándorkalypák és földvárak, juhászélet, samán varázslás: ez az ősthráko-román nép sajátossága.* Csak későbbi szerzemény az ágy, a kenyérsütés, a földmivélés; az ipart csak ma tanulják.“

„Az állam és az egyház is csak külső formák: a rabló törzsfőnökrendszer és a varázslás a lényeg, ami ott lappang alattuk.

Ez a halhatatlan Ósbalkán.

És most ott áll a nagy kérdés a történelem ítélőszéke előtt: kié lesz Erdély? Törvényesség, vagy cselnikrendszer? Műveltség, vagy kőkori-ság? Kereszténység, vagy samanizmus? — Válasszatok!

A magyar olvasó azzal ad választ, hogy lelkesen ismétli magában a könyv címét. De gyakorlatibb választ adhat azzal, hogy a kis könyvet megveszi és terjeszti. Mert, mint említettem, Szilády Zoltán könyve tudományos becsén túl jelentős nemzeti érték s ezért minden rendű iskola ifjúságának meg kell vele ismerkednie. A könyv a szerző kiadása (Budafok), ki annak tiszta jóvedelmét az angol kiadásra fordítja.

Hartmann János.

Feszty Árpádné: *Akik elmentek...* Híres és érdekes emberek árnyai suhannak el szemünk előtt egy szomorú lélek tükrében. Inkább a szomorú lelket látjuk, mint azokat, akiket rajzolni akar, mert a sors a Jókai-család tagjává tette, s e család belső élete nem olyan vonzó, ahogyan a mesék fejedelme megírni szokta volt. A család feje Laborfalvy Róza volt, aki nemcsak a színpadon volt nagy tragóda, hanem az életben is, mert: „nem volt tehetsége a boldogsághoz“, s ennek árnyéka az egész ház életét burrossá tette. Talán legkevésbé szenvedett ez alatt Jókai, akit feleségének szigorú akarata a költészet birodalmába menekülni

kényszerített s azon túl a virágok s a madarak életébe merült el. Fel-tűnik a dédapa: Laborfalvi Benke József, élete első felében híres szí-nész, másodikában híres tanár; azu-tán a Jókai asztalának vendégei, Ti-sza Kálmán, Bánffy Dezső, Szilágyi Dezső. Majd a múlt század végének időnek előtte elhunyt tehetségei, köz-tük a nagyrahatott Justh Zsig-mond. Feszty Árpádné valamikor az ecsetet s a rajzönt is forgatta, emlé-kezünk Jókai-regényekre, melyek-nek rajzait ő készítette. Művész-pályája az ecset mestereinek köze-lébe vitte, kik szintén feltűnnek az emlékiratban: Székely Bertalan, Lie-zen-Mayer Sándor, Mednyánszky László, Munkácsy Mihály. Az utolsó sorok férjének, a nagy tehetség tra-gikus hősének, Feszty Árpádnak vannak szentelve. Ennek elégiáját már leányuk, Mara mondja el, amint gyermekemlékeinek ködéből szövő-dik. A szomorú könyvnek szomorú hőse azonban maga a könyv írója, a címkép s a zárókép eredetije, ki a nagyok közelében nem élvezte a nap-sugárt, hanem csak az árnyékban didergett.

Tolnai Vilmos.

Baros Gyula: *Madách nyomai szépirodalmunkban.* Csaknem természetesesen ötlük fel a kérdés, hogy ha Goethe Faustja a világirodal-mat termékenyítette meg, vajjon Madách művének legalább a mi iro-

dalmunkban mutatható-e ki szembe-tűnő hatása? A kérdésre eddig mégis kimerítőbb feleletet nem adott az irodalomtörténet s így Ba-ros Gyula értekezése már tárgyánál fogva is új. Az író sorra veszi azo-kat a szépirodalmi műveket, melyek vagy cselekvényük keretével, vagy alakításuk módjával vették mintául. Az ember tragédiáját. Nyomozza a tárgykör és stílhangulat rokonsá-gát is s ahol az olvasóra nézve érde-kesebb tárgyra talál, ott az egyes műveket tartalmilag is kivonatolja. Műve végén arra az eredményre jut, hogy „Madách főműve legalább mennyiség tekintetében erősebb visszhangot keltett a későbbi költők lantján, mint eddig köztudomású volt“, s bár a Madách hatása alatt készült művek „az igazi költőiség hőfokát aránylag igen szerény mér-tékben éreztették“, mégis figyelem-reméltók, mert tájékoztatnak róla, hogy mily változatos irányban hozta hullámszába Madách műve szellemi életünk bizonyos területét. Baros Gyula a tőle megszokott ala-possággal tárgyalja a kérdést; még azok a kevésbé jelentős stílparó-diák sem kerülnek el figyelmét, melyek egy-egy napilapban vagy él-clapban jelentek meg s vonatkozásba hozhatók Madách művével. A kis füzet helyes és emelkedett irodalmi szempontjaival, valamint adatainak megbízhatóságával tűnik ki.

— rtm. —